

full de càlcul

El treball essencial i la contradicció valor-precarietat

vista prèvia >

Durant la pandèmia de la Covid-19 i durant la vigència de l'estat d'alarma es van qualificar diverses feines com a «treballs essencials». Aquestes feines que eren necessàries per poder mantenir serveis bàsics de la ciutadania, des de la reproducció a les cures o l'alimentació, sovint són treballs que es troben en situació de vulnerabilitat o de precarització. Una contradicció que planteja la necessitat de capgirar aquesta realitat.

Marina Muñoz
Membre d'Espai 08
@espaizerovuit

Raquel Lorenzo
Membre d'Espai 08
@espaizerovuit

Per tal de fer front a l'emergència sanitària causada per la Covid-19, el 14 de març de 2020 l'Estat espanyol va decretar l'estat d'alarma, en el qual s'ordenava el confinament domiciliari de la població i l'aturada de les activitats econòmiques, excloent aquelles feines considerades «essencials».¹ En aquesta categoria s'hi van incloure aquelles tasques que havien de garantir les necessitats bàsiques individuals i col·lectives de la ciutadania, tot i que això suposés per a les persones treballadores exposar-se a un major risc de contagi de la malaltia.

La categorització de certes activitats com a «essencials» es va realitzar arreu del món. Ara bé, les ocupacions que tenien cabuda en el llistat variaven entre estats, fet que denota que allò que s'entén per «treball essencial» és una decisió contextual i política.² Tot i això, sovint hi trobem

1 BOE, «Real Decreto-ley 10/2020, de 29 de marzo, por el que se regula un permiso retribuido recuperable para las personas trabajadoras por cuenta ajena que no presten servicios esenciales, con el fin de reducir la movilidad de la población en el contexto de la lucha contra la Covid-19».

2 STEVANO; ALI; JAMIESON, «Essential for what? A global social reproduction view on the re-organisation of work during the COVID-19 pandemic».

un seguit d'activitats menystingudes com ara el treball domèstic, l'agrari, la neteja, les feines als supermercats o les cures a les residències de gent gran. Ocupacions que tenen en comú, per una banda, una baixa valoració social i econòmica, i per altra, són feines indispensables per a satisfer les necessitats humanes

El fet d'assignar a unes activitats l'etiqueta d'essencials ha posat de manifest la contradicció entre la necessitat d'exercir algunes feines i la seva valoració tant social com material. Així doncs, en aquest article ens proposem de fer una reflexió teòrica sobre les característiques de les feines compreses sota l'etiqueta «treball essencial», per després, examinar les condicions en les quals es duen a terme, i proposar polítiques públiques per a millorar-les a través de tres estudis de cas: el treball domèstic i de cures, el de treball de cures i d'atenció a les persones remunerat, i el treball agrícola

Què entenem per treball essencial?

No és fàcil trobar precedents teòrics al concepte de «treball essencial».

Així doncs, per a fer-ho partim de les concepcions sobre el treball que han desenvolupat diferents corrents de l'economia. L'economia clàssica va desenvolupar la teoria del valor-treball, la qual estableix que el valor d'un objecte dependrà de la quantitat de treball socialment necessari per a la seva producció. Segons la teoria clàssica, doncs, el valor de les mercaderies és proporcional al temps de treball socialment necessari per a produir-les. Per tant, en aquesta teoria hi trobem una concepció productivista del concepte de treball. Partint d'aquesta concepció sobre el treball, l'economia marxista mostra que mentre les mercaderies s'intercanvien i es venen al preu del seu valor de treball, el treballador rep un salari de subsistència, i la diferència entre aquests és la plusvàlua. A més, Karl Marx (1818-1883) posa de relleu que una part indispensable de la producció de valor és la reproducció de la força de treball.³ Tot i posar l'accent en la diferència entre producció i reproducció, l'economia marxista no arriba a integrar la dimensió del treball domèstic.

3 FEDERICI, *El patriarcat del salari. Crítiques feministes al marxisme*.

Esdevé necessari recórrer a l'economia feminista com a enfocament que ha ampliat els límits de la definició del treball per incloure aquelles feines no mercantilitzades i que es donen en l'esfera reproductiva

Tanmateix, veiem com ambdues concepcions econòmiques —la clàssica i la marxista— han posat el focus en el valor del treball, reduint la seva anàlisi al treball productiu, és a dir, a aquella activitat que ocorre en el mercat i que rep una remuneració com a contrapartida. En aquest punt, doncs, esdevé necessari recórrer a l'economia feminista com a enfocament que ha ampliat els límits de la definició del treball per incloure aquelles feines no mercantilitzades i que es donen en l'esfera reproductiva. Així, l'economia feminista ha posat en valor les feines responsables de la «reproducció social»,⁴ que fa referència al procés pel qual una estructura social es perpetua a través del temps.⁵ Per tant, i en aquesta línia, entenem que el treball essencial es podria caracteritzar per comprendre aquelles activitats que garanteixen la reproducció de la societat, és a dir, per aquelles tasques imprescindibles que generen les condicions materials necessàries per al desenvolupament de les vides

humanes, i dels seus sistemes econòmics i socials

Així doncs, en aquest article prenem com a definició de treball la conceptualització àmplia i integradora introduïda per l'economia feminista. En canvi, no entrem a oferir una definició concreta sobre l'essencialitat per no ser universal i resultar subjecte al context. En el seu lloc, ens centrem en tres activitats que són necessàries per al procés de reproducció social, i que van ser imprescindibles durant la crisi de la Covid-19, bé perquè van ser definides com a tal en el decret de l'estat d'alarma,⁶ o bé perquè es permetia la circulació per a realitzar altres tipus de tasques, per exemple de cures, malgrat que no van ser reconegudes com a feines en el mateix text legal.

En els següents apartats presentem les condicions sota les quals es du a terme el treball essencial en tres exemples concrets a l'Estat espa-

nyol: el treball domèstic i de cures, el treball de cures i d'atenció a les persones remunerat, i treball agrícola. Unes feines sovint realitzades en situacions precàries i/o discriminatòries.

El treball domèstic i de cures

En primer lloc, volem centrar-nos en el treball domèstic i de cures no remunerat, que fa referència a les tasques destinades a satisfer les necessitats de les persones i assegurar el seu benestar tant material com emocional, que es duen a terme dins de les llars. Aquest tipus de treball contempla tasques com ara la neteja de la casa, la compra i preparació d'aliments, l'atenció a infants, malalts o persones dependents, entre d'altres. Són labors que no es poden postergar i que condicionen el temps disponible per a realitzar altres activitats. Per tant, poden produir desigualtats en altres àmbits de la vida.

Els estudis que analitzen els usos del temps evidencien un repartiment desigual entre homes i dones pel que fa al treball domèstic i de cures. Les dades que ens ofereix l'Institut d'Es-

4 DALLA COSTA; JAMES, «The Power of Women and the Subversion of the Community».

5 BATTACHARYA, Social reproduction theory: Remapping class, recentring oppression.

6 BOE, «Real Decreto-ley 10/2020, de 29 de marzo, por el que se regula un permiso retribuido recuperable para las personas trabajadoras por cuenta ajena que no presten servicios esenciales, con el fin de reducir la movilidad de la población en el contexto de la lucha contra el Covid-19».

Els estudis que analitzen els usos del temps evidencien un repartiment desigual entre homes i dones pel que fa al treball domèstic i de cures

tadística de Catalunya el 2011, mostren que les dones dediquen 1 hora i 52 minuts més de mitjana al dia que els homes a aquest tipus de treball.⁷ Tanmateix, les dones solen fer-se càrrec de la majoria de tasques necessàries per assegurar un bon funcionament de la llar, incloent-hi aquelles funcions no visibles com la presa de decisions o l'anticipació de les necessitats dels membres de la família.⁸ Aquestes diferències s'han vist agreujades arran de la pandèmia de la Covid-19, un període on les tasques domèstiques han augmentat com a conseqüència del confinament domiciliari, i en el que les escoles van romandre tancades.⁹

Les desigualtats exposades pel que fa als usos del temps tenen conseqüències a curt i llarg termini en altres àmbits de la vida de les persones. Una d'aquestes són les diferències de gènere existents en el mercat

laboral com a conseqüència dels rols en el repartiment de les tasques domèstiques i de cures. Un exemple que ha estat estudiat en repetides ocasions, és com després de l'arribada de la primera criatura els ingressos de les dones solen disminuir mentre que els dels homes no es veuen afectats.¹⁰ A aquest fenomen se'l coneix com a «penalització per fill», i a l'Estat espanyol s'estima que aquesta davallada en els ingressos de les mares arriba a l'11%.¹¹ Una bretxa d'ingressos que pot arribar al 28% a llarg termini. Les diferències en els ingressos entre homes i dones es poden explicar a partir de tres raons: les dones no es reincorporen a la feina després del naixement del primer infant; es reincorporen a la feina però amb una reducció de jornada; i no experimenten evolució salarial durant el temps que no participen en el mercat de treball.

Aquestes desigualtats de gènere en el mercat laboral posteriorment

es traslladen en la pensió de jubilació que homes i dones perceben. A l'Estat espanyol les pensions són contributives, per tant, estan vinculades a la participació en el mercat laboral. Aquest fet genera desigualtats de gènere a través de dos mecanismes. En primer lloc, s'exigeix un període mínim d'anys cotitzats per tal de poder accedir a la prestació de jubilació. Aquest requisit afecta de forma negativa les dones, sobretot aquelles que no han participat del mercat de treball formal o que no aconsegueixen els anys mínims per a optar a la prestació, provocant la seva dependència d'altres pensions —com la de viudetat—, que tenen una quantia inferior. En segon lloc, el càlcul de la pensió no té en compte les interrupcions o característiques de la trajectòria laboral de les dones, per tant, a l'hora de fer-ne el càlcul, aquesta acaba resultant en un import inferior a la dels homes.¹²

Per últim, el repartiment desigual en les tasques domèstiques i de cures té conseqüències sobre la salut de les dones. La seva salut mental es

7 DURAN; CARRILLO, «Gènere i temps: en què inverteixen les hores les catalanes i els catalans».

8 ROBERTSON, «Mothers and Mental Labor: A Phenomenological Focus Group Study of Family-Related Thinking Work».

9 FARRÉ (et al.), «How the COVID-19 Lockdown Affected Gender Inequality in Paid and Unpaid Work in Spain».

10 KLEVEN (et al.), «Child Penalties across Countries: Evidence and Explanations». KLEVEN; LANDAIS; SØGAARD, «Children and Gender Inequality: Evidence from Denmark».

11 DE QUINTO; HOSPIDO; SANZ, «The child penalty in Spain».

12 VARA, «Gender inequality in the Spanish public pension system».

La redistribució equitativa de les responsabilitats de cures no s'ha d'entendre com una qüestió individual o de les famílies, sinó que exigeix una mirada des d'una perspectiva col·lectiva

pot veure afectada, fent-se visible a través de mal de caps, migranyes, i cansament general.¹³

La redistribució equitativa de les responsabilitats de cures no s'ha d'entendre com una qüestió individual o de les famílies, sinó que exigeix una mirada des d'una perspectiva col·lectiva i que, per tant, requereix el compromís de les institucions públiques. A continuació, doncs, ens disposem a apuntar actuacions que les administracions podrien dur a terme en dues línies d'acció concretes. La primera és en relació a les polítiques públiques destinades a la cura dels infants. Per una banda, considerem indispensable mantenir els permisos de paternitat i maternitat intransferibles. Si bé és cert que els estudis no indiquen un efecte d'aquests a l'hora de reduir la bretxa de gènere en les tasques domèstiques i de cures,¹⁴ considerem necessari monitoritzar

13 LANDSTEDT; HARRYSON; HAMMARSTRÖM, «Changing housework, changing health? A longitudinal analysis of how changes in housework are associated with functional somatic symptoms».

14 FARRÉ; VELLA, «The Intergenerational Transmission of Gender Role Attitudes and its Implications for Female Labour Force Participation»; KLEVEN (et al.), «Do Family Policies Reduce Gender Inequality? Evidence from 60 Years of Policy Experimentation».

la manera com s'introdueixen i qui hi accedeix. Doncs, aquest tipus de permisos permeten canviar les idees sobre els rols de gènere tradicionals posant el focus en la cura com a responsabilitat compartida de tots els membres de la família, i no com una qüestió de les dones.

Per altra banda, plantegem augmentar el nombre de places disponibles a les llars d'infants, així com una reforma de l'educació infantil dirigida no només a millorar l'educació de les criatures, sinó també a facilitar la conciliació laboral i social amb les responsabilitats familiars. Aquesta reforma aniria encaminada a repensar els horaris i vacances escolars, o les activitats extraescolars.

La segona línia d'acció que proposem se centra en el sistema de pensions. En aquest àmbit hi ha tres qüestions a explorar pel que fa a revertir la bretxa de gènere en la prestació de jubilació. En primer lloc, mesures dirigides al mercat de treball amb l'objectiu de facilitar i incrementar la participació laboral de les dones per tal de millorar la base sobre la qual es calcula la pensió. En segon lloc, la reforma del sistema de pensions per

tal de que reconegui les trajectòries laborals diferenciades de les persones, els salaris baixos, la reducció del període mínim de cotització i el període de referència d'ingressos. En tercer lloc, plantegem una revisió de les actuals pensions no contributives per tal de millorar la seva quantia, i alhora redreçar els tradicionals rols de gènere arrelats en aquestes, que perpetuen la dependència econòmica de la dona a l'home.¹⁵

El treball de cures i d'atenció a les persones remunerat

La segona activitat on volem posar l'atenció és el sector de les cures remunerades. La majoria de les activitats laborals englobades dins de les cures remunerades van formar part del llistat d'activitats essencials que recollia l'estat d'alarma. En general són feines on s'acostumen a percebre salaris baixos,¹⁶ un fet que ha esdevingut més notable durant la pandèmia en tant que les persones

15 JEFFERSON, «Women and Retirement Pensions: A Research Review».

16 BARRON; WEST, «The Financial Costs of Caring in the British Labour Market: Is There a Wage Penalty for Workers in Caring Occupations?».

La majoria de les activitats laborals englobades dins de les cures remunerades van formar part del llistat d'activitats essencials

Taula 1. Actors i condicions de certes ocupacions essencials, 2018 (%)

Ocupació essencial	Actors		Condicions	
	Dones	Migrants	Temporals	Subocupació
Dependents a botigues i magatzems	72,2	9,9	22,1	14
Caixeres i taquilleres	80,9	6,5	29,7	13,9
Treballadores de cures a persones en serveis de salut	82,6	3,2	32,9	6,8
Altres treballadores de cures a les persones	93,5	16,8	33,3	40,4
Empleades domèstiques	99,2	48,4	24,0	39,9
Altre personal de neteja	84,8	18,7	30,5	30,8

Font: INE, Encuesta de Población Activa (EPA).

ocupades en el sector de les cures han rebut una remuneració menor que les persones ocupades en altres sectors dels considerats essencials.¹⁷ Aquesta baixa remuneració es pot explicar per una disminució de la presència sindical en el sector,¹⁸ i per la devaluació social que han sofert

aquestes feines.¹⁹ Aquest tipus de treballs acostumen a estar molt feminitzats i racialitzats—veure Taula 1

Així doncs, són ocupacions que acostumen a patir els problemes ja elevats del mercat laboral espanyol: temporalitat, parcialitat involuntària—subocupació— i pobresa laboral. Pel que fa a la temporalitat, aquest fenomen es descriu pel fet que una

persona treballadora va encadenant contractes de curta durada. La majoria de les feines que estudiem en aquest article tenen percentatges de treball temporal per sobre de la mitjana estatal—26% el 2018. Aquest fet presenta diversos problemes, els treballadors i treballadores veuen com el seu salari no augmenta amb l'antiguitat, i com se'ls dificulta la negociació de les seves condicions laborals. Fins i tot, se'ls priva de l'accés a drets laborals bàsics, com per exemple, la baixa de maternitat.

En relació amb la subocupació, concepte que fa referència al fet que una persona té un contracte laboral inferior a les hores que voldria treballar, és un problema creixent en el nostre context. A l'Estat espanyol la gran majoria del treball parcial, un 51%, és involuntari, mentre que a Catalunya ho és el 38,3%.²⁰ La parcialitat involuntària posa dificultats als treballadors i treballadores a l'hora de conciliar la seva vida laboral i familiar ja que no disposen del control dels seus horaris laborals, que es caracteritzen per ser irregulars i atípics. A més, observem com aquest

17 FOLBRE; GAUTHAM; SMITH, «Essential Workers and Care Penalties in the United States».

18 WALKE, «De-unionization and the wages of essential workers».

19 ENGLAND, Comparable Worth: Theories and Evidence.

20 INE, Encuesta de Población Activa.

La pobresa laboral, concepte que es refereix a percebre uns ingressos per sota del 60% del salari mitjà, és un fenomen que s'observa, sobretot, en professions de baixa qualificació i a temps parcial, com són les feines de cures remunerades

fenomen es dona sobretot en els sectors de les cures a les persones dependents i del treball domèstic i de neteja

Per últim, pel que fa a la pobresa laboral, concepte que es refereix a percebre uns ingressos per sota del 60% del salari mitjà, és un fenomen que s'observa, sobretot, en professions de baixa qualificació i a temps parcial, com són les feines de cures remunerades

Presentada la situació sobre les condicions sota les quals es desenvolupa el treball de cures remunerat, procedim a presentar un seguit de mesures en la línia de propostes plantejades per millorar les condicions d'aquestes feines adequada a la seva importància social,²¹ com per exemple, l'increment del salari mínim interprofessional (SMI) que és una eina molt potent per a fer front a aquest tipus de pobresa. Segons Eurofound, un 15% de les persones que cobren el salari mínim pateixen

de privació material.²² Així doncs, considerem que l'increment de l'SMI hauria d'equivaldre al 60% del salari mitjà, aquesta mesura va en la línia de les recomanacions proposades a la Carta Social Europea, i forma part de l'acord entre sindicats i govern espanyol de cara al 2023.²³ A més, aquest increment de l'SMI és una eina efectiva per disminuir la pobresa i millorar les condicions de les professions més vulnerables per la falta de convenis col·lectius, com ara el sector de les cures.

La segona proposta va encarada a una millora de les condicions laborals mitjançant la provisió pública dels serveis o de la contractació pública. Molts serveis de cures i d'atenció a les persones estan finançats per l'Estat a través de contractacions externes. En aquest sentit, les administracions poden influir en les condicions laborals i els salaris d'aquest sectors mitjançant dues possibles actuacions. En primer lloc,

a través de la prestació directa,²⁴ és a dir, esdevé necessari deixar enrere la idea de que externalitzar és la millor opció perquè no en tots els casos ho és.²⁵ L'externalització dels serveis públics sovint suposa condicions laborals precàries que acaben per rebaixar la qualitat del servei públic que s'està oferint, com s'observa en les residències de gent gran o en les escoles bressols catalanes.²⁶ Així doncs, amb la remunicipalització de serveis, les administracions poden oferir unes millors condicions laborals i un millor servei. Tot i això, cal que les institucions públiques adrecin l'augment del nombre de personal interí i temporal, així com continuar amb l'augment de la pujada dels salaris paralitzats. La segona manera a través de la qual el sector públic pot millorar les condicions laborals és establint criteris que vagin més enllà del preu, i que considerin unes condicions laborals justes, com

24 També conegut com a remunicipalització.

25 KNUTSSON; TYREFORS, «The Quality and Efficiency of Public and Private Firms: Evidence from Ambulance Services».

26 LEÓN (et al.), «Tensions between quantity and quality in social investment agendas: Working conditions of ECEC teaching staff in Italy and Spain»; PALOMERA, «Los problemas de las residencias».

22 EUROFOUND, Minimum wages in 2021: Annual review.

23 LA MONCLOA, «Trabajo y las organizaciones sindicales acuerdan subir el Salario Mínimo Interprofesional en 15 euros».

21 TSUI, «Recognizing careworkers' contributions to improving the social determinants of health: A call for supporting healthy carework».

L'increment de l'SMI és una eina efectiva per disminuir la pobresa i millorar les condicions de les professions més vulnerables per la falta de convenis col·lectius, com ara el sector de les cures

ara els criteris de condicionalitat social del temps de treball o la no-discriminació, en les contractacions externes i els concursos públics

La tercera acció que plantejem està dirigida a incrementar la capacitat de negociació col·lectiva i la cobertura sindical a través de la creació de sindicats de sectors essencials, per exemple, sindicats de les cures, com «Las Kellys».²⁷ Degut al fet que moltes d'aquestes feines essencials estan externalitzades, i no existeix una regulació detallada d'aquesta modalitat, proposem que s'apliquin els convenis col·lectius del sector per sobre dels acords amb les empreses

Per últim, considerem necessàries dues reformes al sistema de seguretat social. En primer lloc, creiem indispensable que s'incorporin al quadre de malalties professionals tota una sèrie de malalties que es donen en el sector de les cures, un sector molt feminitzat, com per exemple riscos psicosocials en general o la canal carpià,²⁸ per tal que

les treballadores puguin accedir a baixes per malaltia i rebre la prestació econòmica corresponent. En segon lloc, proposem la incorporació de l'Estat espanyol al conveni 189 de l'Organització Internacional del Treball per tal que les treballadores de la llar, que actualment no tenen dret a la prestació d'atur, hi puguin accedir.²⁹

Treball agrícola

L'últim sector essencial a considerar és el treball agrícola. Els treballadors i treballadores del camp són un dels agents de la cadena d'abastiment del mercat, indispensables per a la reproducció social mitjançant la provisió de begudes i aliments.³⁰ Tanmateix, són un sector fonamental en la nostra economia, atesa la importància que tenen en la balan-

ça comercial i de l'exportació de la producció agrícola, representant el 13,5% del valor total de les exportacions catalanes el 2021.³¹ Si bé el pes de l'ocupació agrària sobre el total a l'Estat espanyol ha patit un descens des del 1976 on representava el 21% a un 6% el 2008, aquest s'ha mantingut estable en l'última dècada,³² i ha vist com en el sector agrícola s'ha incrementat el nombre de persones assalariades d'un 33% el 1995 fins a un 62% al 2019, com a conseqüència també de la reducció del nombre d'autònoms i autònomes. Conseqüentment, s'ha començat a parlar d'un procés d'«assalarització» del camp.³³ A la vegada, en les darreres dècades també s'ha observat un procés d'etnificació del personal agrícola, de fet, les posicions de peó agrari, forestal o de pesca eren ocupades per un 36% d'estrangers al 2018, segons dades de l'EPA. La precarietat en aquest sector està

feines que requereixen moviments repetitius de la mà, i produeix dolor i entumiment.

29 ILO, «Convenio sobre las trabajadoras y los trabajadores domésticos».

30 BOE, «Real Decreto-ley 10/2020, de 29 de marzo, por el que se regula un permiso retribuido recuperable para las personas trabajadoras por cuenta ajena que no presten servicios esenciales, con el fin de reducir la movilidad de la población en el contexto de la lucha contra el COVID-19».

31 ACCIÓ, «Anàlisi de les exportacions catalanes 2021».

32 GARRIDO; CHULIÁ, «La ocupación en el sector agrario: Trayectoria y actualidad».

33 DE CASTRO, «La desdemocratización de las relaciones laborales en los enclaves globales de producción agrícola»; REIGADA (et al.), «The social sustainability of intense agriculture in Almería (Spain): A view from the social organization of labour».

27 FOLBRE; GAUTHAM; SMITH, «Essential Workers and Care Penalties in the United States».

28 La síndrome de la canal carpià apareix amb

La producció és la part de la cadena que sosté uns costos més elevats, de manera que els productors i productores es veuen empesos a reduir els costos laborals

caracteritzada per diferents elements. En primer lloc, per la flexibilitat de diversos tipus —geogràfica, temporal i salarial. Aquesta flexibilitat es tradueix en salaris baixos, en moltes ocasions per sota de l'SMI, en pobresa laboral, llargues jornades laborals i de transport, i una incertesa vital que no permet construir una rutina per dedicar temps a l'oci o a les tasques de cures.³⁴ Un segon element a tenir en compte són les conseqüències físiques del treball al camp, com són lesions cervicals, contractures o dolors crònics a les articulacions. Unes condicions dures a què s'hi afegeixen conseqüències més greus com ara el risc de patir malalties i accidents laborals, i en ocasions, accidents mortals.³⁵ En tercer lloc, molts treballadors i treballadores agraris estrangers es troben vivint en condicions indignes, ja que

34 DE CASTRO, «La desdemocratización de las relaciones laborales en los enclaves globales de producción agrícola»; GALDEA, «Jornaleros inmigrantes en la agricultura murciana: Reflexiones sobre crisis, inmigración y empleo agrícola».

35 DE CASTRO; MORAES MENA; CUTILLAS FERNÁNDEZ, «Gobernar la producción y el trabajo por medio de estándares. El caso de la industria agroalimentaria en Murcia»; DE DIEGO-CORDERO (et al.), «Looking for Better –Job– Opportunities’: A Qualitative Analysis of the Occupational Health of Immigrants in Southern Spain».

els seus baixos salaris juntament amb la vulnerabilitat associada del seu estatus precari de ciutadania els força a situacions de barraquisme o de règims d'infrahabitatge.

La precarització del sector es pot atribuir a diferents causes. En primer lloc, per una inserció desigual de la producció agrícola en les cadenes de valor alimentàries. La producció és la part de la cadena que sosté uns costos més elevats, de manera que els productors i productores es veuen empesos a reduir els costos laborals, aquest fet comporta que els sous baixos i les llargues jornades laborals esdevinguin pràctiques habituals.³⁶ En segon lloc, una part de les persones treballadores del sector es troben en una situació de vulnerabilitat generada pel seu estatus de ciutadania incomplet. Aquest fet, conjuntament amb la falta de coneixement de l'idioma i de qualificació, els aboca a treballar al camp, en tant que ho poden fer de manera irregular fins a aconseguir el permís de residència. Per últim, les

36 REIGADA (et al.), «The social sustainability of intense agriculture in Almería –Spain–: A view from the social organization of labour».

condicions de precarietat del sector poden explicar-se, en part, per una menor capacitat d'influència de les associacions del treball, els sindicats agraris, així com per la flexibilització que s'ha produït en el mercat laboral

Per tal de millorar les condicions del treball agrari plantegem un seguit de propostes. En primer lloc, la transició a un sistema de provisió d'aliments més igualitari, basat en cadenes de proveïment més curtes, com per exemple, els comerços de proximitat o els mercats camperols. D'aquesta manera, en eliminar els intermediaris i els costos de transports, els productors poden percebre un major marge de benefici, fet que es pot traslladar en un augment del salari de les persones treballadores, i encara més si es combina amb pràctiques agroecològiques. Aquesta transició es pot traduir en dues propostes concretes. Per una banda, a través de la creació i de l'increment de bancs de terra pública amb l'objectiu de facilitar l'accés a terres a aquells agricultors que volen començar projectes d'agricultura sostenible. Per altra, mitjançant la compra pública alimentària a fi de provisionar aliments als menjadors escolars públics i promoure l'agricul-

Feines que són i s'han considerat essencials durant la pandèmia de la Covid-19 pateixen situacions de precarietat o generen situacions de discriminació

tura de proximitat.³⁷ Aquestes accions contribuirien a reduir la flexibilitat que caracteritza el treball agrari.

En segon terme, proposem l'avançament de l'entrada en vigor del Pla Estratègic Nacional de la Política Agrícola Comuna (PAC) 2023-2027 del 2024 al 2023, per avançar-se a l'entrada en vigor de la «condicionalitat social», la qual preveu que el pagament de certes ajudes als agricultors estarà condicionat al compliment de la legislació europea en matèria social i laboral.

Per últim, és necessari augmentar les Inspeccions de Treball a les explotacions continuant amb la campanya iniciada el maig del 2020 des del Ministeri estatal de Treball i Economia Social. I per últim, realitzar una campanya de regularització semblant a les que van dur a terme Itàlia o Portugal, per oferir permisos de treball temporals als treballadors i treballadores migrants.

Conclusions

En aquest article hem volgut mostrar les característiques comunes a molts treballs essencials sense entrar en una definició exacta sobre el concepte d'essencialitat, en tant que aquest pot canviar segons el context. En lloc d'això, ens hem centrat en un seguit de feines que són i s'han considerat essencials durant la pandèmia de la Covid-19 i que pateixen situacions de precarietat o generen situacions de discriminació, amb l'objectiu de subratllar la importància d'aquesta contradicció.

La radiografia que hem fet en l'article ens ha portat a proposar un seguit de polítiques públiques, que conformarien una recepta contra la precarietat i la discriminació, contribuint a millorar les condicions laborals de les persones que es dediquen a aquestes ocupacions, així com per posar en valor aquestes feines que són essencials per a la vida

Mesures com una pujada del salari mínim, inspeccions de treball en els diferents sectors d'ocupacions essencials, canvis en el sistema de la seguretat social i accés a les

prestacions d'atur o facilitar la representació sindical poden ser útils per mitigar problemes de precarietat i discriminació en diferents sectors, més enllà dels analitzats en aquest article. ■

37 FAO, «Urban food systems and COVID-19: The role of cities and local governments in responding to the emergency».

■ Bibliografía

ACCIÓ. *Anàlisi de les exportacions catalanes 2021*. ACCIÓ - Agència per la Competitivitat de l'Empresa - Generalitat de Catalunya, 2022.

BARRON, David N.; WEST, Elizabeth. «The Financial Costs of Caring in the British Labour Market: Is There a Wage Penalty for Workers in Caring Occupations?». A *British Journal of Industrial Relations*, vol. 51 (1), pàg. 104-12, 2011.

BATTACHARYA, Tithi. *Social reproduction theory: Remapping class, recentering oppression*. Londres: Pluto Press, 2017.

BOE. «Real Decreto-ley 10/2020, de 29 de marzo, por el que se regula un permiso retribuido recuperable para las personas trabajadoras por cuenta ajena que no presten servicios esenciales, con el fin de reducir la movilidad de la población en el contexto de la lucha contra el COVID-19». A *Agencia Estatal Boletín Oficial Del Estado*, 2020.

DALLA COSTA, Mariarosa; JAMES, Selma. «The Power of Women and the Subversion of the Community». A *Falling Wall Press*, pàg. 79-86, 1972.

DE CASTRO, Carlos. «La desdemocratización de las relaciones laborales en los enclaves globales de producción agrícola». A *De cadenas, migrantes y jornaleros. Los territorios rurales en las cadenas globales agroalimentarias*, pàg. 59-77, 2014.

DE CASTRO, Carlos; MORAES MENA, Natalia; CUTILLAS FERNÁNDEZ, Isabel. «Gobernar la producción y el trabajo por medio de estándares. El caso de la industria

agroalimentaria en Murcia». A *Política y Sociedad*, vol. 54 (1), pàg. 111-138, 2017.

DE DIEGO-CORDERO, Rocío (et al.). «'Looking for Better —Job— Opportunities': A Qualitative Analysis of the Occupational Health of Immigrants in Southern Spain». A *Workplace Place and Safety*, vol. 69 (5), pàg. 198-217, 2021.

DE QUINTO, Alicia; HOSPIDO, Laura; SANZ, Carlos. «The child penalty in Spain». A *Documentos Ocasionales, Banco de España*, núm. 2017, pàg. 1-22, 2020.

DURAN, Mireia; CARRILLO, Silvia. «Gènere i temps: en què inverteixen les hores les catalanes i els catalans». A *Eines*, núm. 31, pàg. 70-82, 2018.

ENGLAND, Paula. *Comparable Worth: Theories and Evidence*. Nova York: Routledge, 1992.

EUROFOUND. *Minimum wages in 2021: Annual review*. Luxemburg: Publications Office of the European Union, 2021.

FAO. *Urban food systems and COVID-19: The role of cities and local governments in responding to the emergency*. A *Food and Agriculture Organization of the United Nations*, 2020.

FARRÉ, Lúdia (et al.). «How the COVID-19 Lockdown Affected Gender Inequality in Paid and Unpaid Work in Spain». A *IZA Discussion Papers*, 2020.

FARRÉ, Lúdia; VELLA, Francis. «The Intergenerational Transmission of Gender

Role Attitudes and its Implications for Female Labour Force Participation». A *Economica*, vol. 80 (318), pàg. 219-247, 2013.

FEDERICI, Silvia. *El patriarcado del salario. Críticas feministas al marxismo*. Madrid: Traficantes de Sueños, 2018.

FOLBRE, Nancy; GAUTHAM, Leila; SMITH, Kristin. «Essential Workers and Care Penalties in the United States». A *Feminist Economics*, vol. 27 (1-2), pàg. 173-187, 2020.

GALDEA, Maria Elena (et al.). «Jornaleros inmigrantes en la agricultura murciana: Reflexiones sobre crisis, inmigración y empleo agrícola». A *Migraciones*, vol. 37, pàg. 149-169, 2015.

GARRIDO, Luis; CHULIÁ, Elisa. «La ocupación en el sector agrario: Trayectoria y actualidad». A *Panorama Social*, núm. 31, pàg. 113-124, 2020.

ILO. «Convenio sobre las trabajadoras y los trabajadores domésticos». Núm. 189, 2011.

INE. *Encuesta de Población Activa*. Instituto Nacional de Estadística. Madrid, 2021

JEFFERSON, Therese. «Women and Retirement Pensions: A Research Review». A *Feminist Economics*, vol.1 5 (4), pàg. 115-145, 2009.

KLEVEN, Henrik (et. al). «Child Penalties across Countries: Evidence and Explanations». A *AEA Papers and Proceedings*, vol. 109, pàg. 122-126, 2019.

KLEVEN, Henrik; LANDAIS, Camille; SØGAARD, Jakob Egholt. «Children and Gender Inequality: Evidence from Denmark». *A Applied Economics*, vol. 11 (4), pàg. 181-209, 2019.

KLEVEN (et al.). «Do Family Policies Reduce Gender Inequality? Evidence from 60 Years of Policy Experimentation». *A NBER Working Papers 28082*, 2020.

KNUTSSON, Daniel; TYREFORS, Björn. «The Quality and Efficiency of Public and Private Firms: Evidence from Ambulance Services». *A The Quarterly Journal of Economics*, 2022.

LA MONCLOA. «Trabajo y las organizaciones sindicales acuerdan subir el Salario Mínimo Interprofesional en 15 euros». *A Prensa*, de 16 de setembre de 2021.

LANDSTEDT, Evelina; HARRYSON, Lisa; HAMMARSTRÖM, Anne. «Changing housework, changing health? A longitudinal analysis of how changes in housework are associated with functional somatic symptoms». *A Int J Circumpolar Health*, vol.75 (1), 2016.

LEÓN, Marga (et al.). «Tensions between quantity and quality in social investment agendas: Working conditions of ECEC teaching staff in Italy and Spain». *A Journal of European Social Policy*, vol.29, pàg. 564-576, 2019.

MARTÍN, María. «La muerte de un temporero en Murcia: Jornadas de 11 horas a más de 40 grados y sin agua». *A El País*, de 3 d'agost de 2020.

PALOMERA, David. «Los problemas de las residencias». *A Agenda Pública*, de 1 d'abril de 2020.

REIGADA, ALICIA (et al.). «The social sustainability of intense agriculture in Almería (Spain): A view from the social organization of labour». *A Ager: Journal of Depopulation and Rural Development Studies*, núm. 23, pàg. 197-222, 2017.

ROBERTSON, Lindsey G. (et al.). «Mothers and Mental Labor: A Phenomenological Focus Group Study of Family-Related Thinking Work». *A Psychology of Women Quarterly*, vol. 43 (2), pàg. 184-200, 2019.

STEVANO, Sara; ALI, Rosimina; JAMIESON, Merle. «Essential for what? A global social reproduction view on the re-organisation of work during the COVID-19 pandemic». *A Canadian Journal of Development Studies / Revue Canadienne d'études Du Développement*, vol. 42 (1-2), pàg. 178-199, 2021.

TSUI, Emma (et al.). «Recognizing careworkers' contributions to improving the social determinants of health: A call for supporting healthy carework». *A NEW SOLUTIONS: A Journal of Environmental and Occupational Health Policy*, 2021.

VARA, Miranda. «Gender inequality in the Spanish public pension system». *A Feminist Economics*, vol. 19 (6), pàg. 136-159, 2013.

VARA, Miranda. «La desigualdad de género en el sistema público de pensiones». *A Información Comercial Española, ICE: Revista de Economía*, núm. 859, pàg. 119-139, 2011.